

ח' מרחשון תשפ"ד
October 23, 2023

From the Dayan's Desk - #127

Selling a Shul – Whither?
Supplementary Source Sheet

. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ג עמוד ב1

אמר רב חסדא: לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי. איכא דאמרי: משום פשיעותא, ואיכא דאמרי: משום צלויי. מאי בינייהו? איכא בינייהו, דאיכא (בי כנישתא אחריתי) +מסורת הש"ס: [דוכתא לצלויי].+ מרימר ומר זוטרא סתרי ובנו בי קייטא בסיתווא, ובנו בי סיתווא בקייטא. א"ל רבינא לרב אשי: גבו זוזי ומחתי, מאי? אמר ליה: דילמא מיתרמי להו פדיון שבויים ויהבי להו. שריגי ליבני והדרי הודרי ומחתי כשורי, מאי? א"ל: זמנין דמתרמי להו פדיון שבויים, מזבני ויהבי להו. א"ה, אפי' בנו נמי! אמר ליה: דירתיה דאיניש לא מזבני. ולא אמרן אלא דלא חזי בה תיוהא, אבל חזי בה תיוהא - סתרי ובני; כי הא דרב אשי חזא בה תיוהא בכנישתא דמתא מחסיא, סתריה ועייל לפוריי להתם, ולא אפקיה עד דמתקין ליה שפיכי.

. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנב סעיף א2

אין סותרים בית הכנסת כדי לבנות בית הכנסת אחר, שמא יארע להם אונס שלא יבנו האחר; אלא בונים אחר תחלה, ואח"כ סותרים הישן והני מילי, שהיה הראשון חזק; אבל אם חרבו יסודותיו או נטו כותליו ליפול, סותרים אותו מיד ומתחילי לבנות ד במהרה ביום ובלילה, שמא תדחק השעה וישאר חרוב.

. משנה ברורה סימן קנב ס"ק 3ז

ואח"כ סותרין - כתב המ"א בשם המשאת בנימין דאפילו היה הביהכ"נ של כרכים דמבואר לקמן בסימן קנ"ג ס"ז דאנשי העיר אין יכולין למכרו בשום גוונא דמסתמא בנאוהו אדעתא דכו"ע ושמא יש אחד בעולם דלא ניחא ליה במכירה זו הכא שרי דמסתמא כל העולם מרוצים לזה כיון שבנו להם ביהכ"נ אחרת תחת זה.

. משנה ברורה סימן קנב ס"ק ט4

וה"ה כשגזר מלכות שלא יתפללו עוד באותו ביהכ"נ ומן הנמנע להשתדל [א"ר] כתב הט"ז מעשה בעיר אחת שהיו היהודים דרים חוץ לחומה ואירע הענין שנתישבו בתוך החומה והיתה הביהכ"נ לבדו חוץ לחומה ואמרתו אין לך תיוהא גדולה מזו והתרתו לסתור אותה כדי לבנותה תוך החומה ויתחילו לבנות ביהכ"נ החדשה ויטלו אח"כ האבנים מן הישנה ויבנו תוך החומה מהם.

. משנה ברורה סימן קנב ס"ק מ - מא5

(מ) וכל זה - פי' הא דכפרים או של כרכים שתלו אותו בדעת יחיד:

(מא) כשיש להם ביהכ"נ אחרת - המ"א פירש דר"ל כשבנאו עכשיו אחרת אבל כשיש להם שני בתי כנסיות מקודם אסור למכור אחד אבל להט"ז בריש סימן קנ"ב מותר אפילו באופן זה וכן דעת הא"ר שם כוונתו וכן משמע מביאור הגר"א אבל כ"ז דוקא כשאותו ביהכ"נ מרווח והוא מחזיק לכולם דאל"ה פשוט דלכו"ע אסור. כתבו האחרונים דאפי' בכרכים היכא דבנאו אחרת טובה מותר לסתור הראשונה דודאי כו"ע ניחא להו בזה [וכבר העתקנו זה לעיל בסימן קנ"ב] וכן עצים ואבנים מראשונה מותר להשתמש בהן ולהוציאן לחולין ע"פ זט"ה במעמד אנשי העיר דמאי איכפת להו לבני עלמא בזה כיון שיש להם מקום טוב להתפלל:

. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנד סעיף ח6

הארון וכל מה שעושים לס"ת, מועיל בו תנאי להשתמש בו שאר תשמיש, אפילו דחול. הגה: ונהגו ליהנות בכמה הנאות מדברי קדושה, כגון: מטפחת של ספרים ושלחן שבבהכ"נ ומעילים של ס"ת, וכתבו הטעם משום דכיון שנהגו כן, ואי אפשר לזוהר, לב ב"ד מתנה עליהם מעיקרא, כדי שלא יבאו בני אדם לידי תקלה, ואף על גב דלא התנו כאילו התנו דמי. (תרומת הדשן סימן רע"ג וב"י).

. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנג סעיף זז

אבל של כרכים, שבאים שם ממקומות אחרים, אפילו בנו אותו משלהם אינו נמכר אלא א"כ תלו אותו בדעת היחיד, שאז יעשה בו היחיד מה שירצה בהסכמת הצבור.

. מגן אברהם סימן קנג ס"ק יב

א"כ תלו אותה. נ"ל דזה קאי כשבנאוהו משלהם אבל אם נדבו אחרים לזה אין מועיל מה שתלו הם בדעת היחיד דשמא יש אחד בסוף העולם שאין דעתו נוחה בזה, דבשלמא מר בר רב אשי מסתמא היו כל ישראל הקרובים והרחוקים מסכימים לו משא"כ באחרים וכ"מ בטור ובר"ן ובב"י ובב"ח וכ"מ ממ"ש הרב"ש בשם המרדכי ישן גבי במעמד אנשי העיר ואף הרמב"ם והרא"ש מודו לזה כיון דהתנו מעיקר' דלא כהרב"י ובהכי מתישבת קושי' ר"י חביב: ואם אינם מתפללים בב"ה של כרכים יכולים למכרה (מבי"ט ח"ג קמ"ג) ובית החיים יכולים למכור (שם ח"ב נ"ח וע' במ"ש סימן י"ד וק"י ורלב"ח ד' ור"י אדרבי כ"ג ורש"ך ח"א ט') וברמ"ט סי' ס"ו כתב דבכל דבר השייך לב"ה כגון חצרות או מקוה אמרינן מסתמ' רבים נתנו לזה ולא מצי' למוכרן או לסוגרן למנוע מהם אורחים עכ"ל ומ"מ לא חמיר מבית הכנסת:

. שו"ת הר צבי אורח חיים א סימן 99

במדינתנו יש הרבה בתי כנסיות עזובים מצבור המתפללים, וקיימת סכנה שהכנסיה או מפלגה פוליטית או השלטונות יעבירו את ביהכ"נ גם בלי מכירה מצד הקהלה ויקחוהו לעצמם בלי תשלום. אין סיכויים שבתי הכנסת הללו ישתמשו בהם עוד פעם, כי לא נמצאים כמעט יהודים בסביבה, ואין סיכויים שיגורו שם יהודים בעתיד קרוב.

הנה במג"א (סימן קנג ס"ק יב) מביא בשם ת' מבי"ט, דביהכ"נ שאין מתפללים שם אפילו ביהכ"נ של כרכים רשאים למכרו, וכן מובאים דבריו אלה בת' נודע ביהודא תנינא (או"ח, סוף סימן יט).

ולכן בנ"ד, אם מתברר שביהכ"נ עומד שמם מבלי באי מועד, ואין שם מנין מתפללים לא בשבת ולא ביום טוב וקרוב הדבר שהשלטונות יחזיקו ויקחוהו בכח שממילא יצא מרשות ישראל, באופן זה מותר למוכרו, בתנאי שבכסף מחירו יעשו דבר מצוה, כמו בנין ת"ת או להחזיק בהכסף לומדי תורה.

. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תנינא - אורח חיים סימן יט0

מכתבו קבלתי ויען אז הגיעו עוד שאלות ממקומות רחוקים הנחוצים יותר לכן קדמתי הנחוץ יותר ועתה כאשר פניתי קצת ראיתי מכתבו ושאלתו ע"ד בה"כ שבעיר סמוך לקהלתו שיש בהחומות כמה תיוהות וצריך הוצאה רבה לתקנה. ואמנם גוף קיום הבהכ"נ על מקומו וגבולו שהוא עומד עתה הוא ברפיון תלוי כי קמו משטינים יען הוא סמוך לבית תפלת א"י, וכבר קם האדון פירפעקט ורצה להרוס הבהכ"נ אך שבני הישוב עמדו בפרץ זכו אצל השר הגראף יר"ה ויצאו זכאים אך המשטין עוד ידו נטויה להיות לאבן נגף בזה והוא מושל בכל עסקי הגראף ולא בכל יומא מתרחיש שיזכו בדין והמשטין מחפש לעשות כמה מכשולות לבית הכנסת ורוצה לבנות מצד של בית הכנסת בית לימוד לתינוקות של א"י = אינם יהודים = ובזה יהיה מכשול גדול כי יפגעו היהודים בצאתם מבית הכנסת את נערי א"י ויתגרו בהם הנערים, ועתה שלח הפרפעקטיל אחר היהודים ודבר אתם ואמר דעו כי לבסוף מרה תהיה באחרונה כי הבית הכנסת סמוך לבית תפלתם של א"י ופן יקרה איזה ריב בצאת אלו ואלו וסוף יקחו מהם הבית הכנסת ולא יהיה להם שום בית הכנסת ולכן הוא רוצה לבנות להם בית הכנסת במקום אחר מרווח בנין מהודר ויותר גדול מבית הכנסת הזאת. כי באמת בימים נוראים בבוא כל בני הכפרים הסמוכים לשמה הנה המקום קטן מהכיל וגם הבנין הוא בנין ישן והוא יבנה בנין חדש והכל על הוצאות הגראף והמה ישלמו לאחדים לזמן זמנים טובא והבית הכנסת יניח להם למכרו ליהודים לבית דירה ובזה ישבו בטח ואם לא ישמעו לעצתו אזי מרה תהיה באחרונה.

ועתה הוא שואל כי יש שם באותו ישוב יום שוק גדול ומתאספים שם ממקומות רחוקים ואולי יש לו דין כרכים. ואמנם המתאספים ביום השוק אינם באים לבית הכנסת להתפלל. הנה מרוב הטרדות לא אאריך רק הנראה לענ"ד. דלו יהיה שבית הכנסת הישן הוא בית הכנסת של כרכים ואמנם כיון שיש בהחומות בקעים ותיוהות וצריך הוצאה רבה לתקן אין בני הישוב הזה מחוייבים להוציא הוצאות גדולות על הספק שיש סכנה שיניחו מעותם על קרן צבי כי יש לדאוג פן המשטין יגמור מזימותיו. ולכן יכולין עכ"פ לבנות להם בית הכנסת אחר במקום מרווח ובטוח ומה גם כיון שבאמת המקום ההוא קטן בימים נוראים יבנו בית המספיק לכולם ואחר שיגמר הבית הכנסת החדש ויתפללו שם שוב ממילא לא יוכלו להתפלל בהישן כי בודאי השר לא יסבול להניח להם שתי בתי כנסיות ואז כיון שלא יהיה להם יכולת להתפלל בהישן אפילו של כרכים יוכלו למכרו כמבואר במג"א בסימן קנ"ג ס"ק י"ב בשם המבי"ט ואז ימכרוהו שבעה טובי העיר במעמד כל אנשי העיר לבית דירה והלוקח יכול להשתמש בו כרצונו והמעות שיקחו מזה ישלמו על הפרעון בבין החדש. זה הנלפענ"ד והיה זה שלום כנפשו ונפש א"נ הד"ש.